

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۳، پیاپی ۹
صفحات ۱۶۳-۱۴۹

ارزیابی اثرات اجتماعی شهرک‌های صنعتی بر نواحی روستایی مورد: شهرک صنعتی خیام نیشابور

مجید حمزه‌ئی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.
دکتر حمید شایان*، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.
دکتر خدیجه بوزرجمهری، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۰/۱۰

دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۱۵

چکیده

کشورهای پیشرو در متنوع‌سازی اقتصاد روستایی، بر پایدارسازی توسعه تأکید فراوان دارند. تحقیقات مختلف نیز نشان داده است که با یک شیوه معیشت نمی‌توان آمیدی به پایداری روستاها، به‌ویژه در نواحی خشک داشت. در همین راستا راهبرد ایجاد شهرک‌ها و نواحی صنعتی روستایی می‌تواند باعث تأثیرات مثبت، از جمله تحول فرهنگ و اجتماع سنتی روستاها گردد. البته تأثیرات صنعتی شدن در عرصه فرهنگ و اجتماع، پیچیده و متنوع است. مقاله حاضر نیز به بیان تأثیرات اجتماعی و فرهنگی احداث شهرک صنعتی خیام نیشابور بر روستاهای پیرامونی پرداخته شده است. بدین منظور ۳۸۸ نفر در دو گروه کارگران روستایی شهرک صنعتی (گروه هدف) و سایر شاغلین روستایی به روش کوکران به عنوان نمونه انتخاب و تفاوت‌های دو گروه در ابعاد اجتماعی (سطح آموزش، تأمین اجتماعی، رضایت شغلی، مشارکت، اعتماد متقابل، ارتباط با رسانه‌ها، تمایل ماندگاری در روستای محل سکونت) و فرهنگی (احساس سعادت، نظام ارزشی، احساس بیگانگی) به روش تجزیه و تحلیل آماری (پارامتری و ناپارامتری) مورد آزمون قرار گرفت. نتایج حاصله نشان می‌دهد که در بیشتر شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی به‌خصوص ارتباط با رسانه‌ها، بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای شهرک صنعتی خیام توانسته باعث تغییرات مثبت در وضعیت کارگران روستاییان گردد که در نهایت این امر می‌تواند به‌عنوان گامی در راستای نفوذ فرهنگ صنعتی به نواحی روستایی و تحول فرهنگی تلقی شود.

واژگان کلیدی: سکونتگاه‌های روستایی، شهرک‌ها و نواحی صنعتی، اثرات اجتماعی و فرهنگی، شهرک صنعتی خیام نیشابور.

(۱) مقدمه

به طور کلی چشم انداز روستا و بخش کشاورزی که انطباق بیشتری با روحیات جمعیت روستایی دارد، زمینه‌های برتری خود را به نفع بخش‌های خدمات و صنعت از دست می‌دهد. سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی جهان از ۳۶/۴ درصد در سال ۱۹۸۲ به ۱۸/۵ درصد در سال ۲۰۰۶ به طور مداوم کاهش یافته است (K. Sundar and T. Srinivasan, 2009: 23).

روند نزولی تولید روستایی در کشورهای جهان سوم شدت بیشتری دارد. به طور مثال در ویتنام فقط ۲۰ - ۲۵ درصد از کل میزان تولید ناخالص صنعتی از مناطق روستایی سرچشمه گرفته است (Holton, 2005, 4). این روند سبب گردیده که در بسیاری از محیط‌های روستایی جهان، دیگر تنها محصولات کشاورزی به عنوان محصولات تولیدی روستاها محسوب نشود و بخش‌های تولیدی اقتصاد روستا متنوع گردد؛ به طوری که می‌توان گفت، صنعت هم اکنون یکی از بخش‌های اساسی اقتصاد روستایی را تشکیل می‌دهد. ورود فعالیت‌های صنعتی به نواحی روستایی تنها در عرصه اقتصاد اثر ننموده و در سایر حوزه‌های سیستم روستا، دارای اثرات قابل ملاحظه‌ای است. به عنوان نمونه مهم‌ترین تأثیر صنعت بر نظام‌های اجتماعی، پیچیده‌تر کردن آن است. صنعت با شکل دادن روابط اجتماعی جدید و پیچیده، ماهیت رفتارهای اجتماعی را تغییر داده است. اما این تأثیرات بر فرهنگ انسان (به صورت منفرد و شخصی) پیچیده‌تر است که البته خود متأثر از عواملی غیر از کار و فعالیت صنعتی نیز می‌باشد، ولی به هر حال کسی که در کارخانه تولید قطعات کامپیوتری کار می‌کند، قطعاً در شرایط یکسان، رفتاری متفاوت نسبت به یک کشاورز برنج کار تایلندی دارد (Jampnil, 2008: 12).

رابطه صنعت، جامعه و فرهنگ یک‌سویه نیست. اگر صنعت را به منزله موتور پیش‌برنده اقتصاد بدانیم، این موتور نیروی خود را از جامعه و فرهنگ می‌گیرد (Rinku And Ashim Kumar, 2011: 161). صنعتی شدن از چنان اهمیتی برخوردار است که تحقق پیشرفت‌های فنی طی سه قرن اخیر، دلیل اصلی رشد و توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته در جهان امروز به‌شمار می‌رود (عابدی، ۱۳۷۶: ۷۰). یکی از عوامل مهم به‌وجود آورنده تفاوت در درجه‌ی توسعه یافتگی کشورهای جهان، سطح فعالیت‌های صنعتی و کیفیت آن است؛ این موضوع از چنان اهمیتی برخوردار شده است که ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش درآمد روستاییان، کاهش فاصله زندگی بین ساکنان شهر و روستا از مهم‌ترین دلایل شکل‌گیری شهرک‌ها و نواحی صنعتی روستایی عنوان شده است. شهرک‌ها و نواحی صنعتی با کشش درآمدی بالاتر باعث جذب نیروی کار مازاد روستایی می‌شود (رحیم‌نیا، ۱۳۷۱: ۴۴). هدف این پژوهش نیز تبیین تأثیرات اجتماعی و فرهنگی احداث شهرک صنعتی خیام بر زندگی روستاییان شاغل در این شهرک و بررسی توان این شهرک در زمینه افزایش آگاهی‌ها و ایجاد تأثیرات مثبت فرهنگی همسو با روند صنعتی شدن محدوده مورد مطالعه است.

۲) مبانی نظری

انقلاب صنعتی و فرآیند صنعتی شدن جوامع، منجر به تجدید سازمان تولید، مصرف، الگوهای محلی، روابط بین‌الملل و تحول دموگرافیک شده و تقریباً در هر جنبه‌ای از شرایط زندگی انسان تأثیر شگرفی گذاشته است (Fesel And Söndermann, 2007: 4). اتخاذ این استراتژی همانند استراتژی‌های دیگر، تأثیرات مثبت و منفی بر روستاها نهاده که نمی‌توان تأثیرات آن‌ها را در خارج از چارچوب روند صنعتی شدن تحلیل کرد. تأثیرات توسعه صنعت علاوه بر تأثیر صنعت بر کل ساختار اقتصاد، بر همه ابعاد زندگی بشری قابل ملاحظه بوده است که از جمله می‌توان به تقویت شاخص‌های سرمایه انسانی مانند افزایش ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها اشاره داشت (رستمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱). از سوی دیگر، تجارب برخی از کشورهای شرق آسیا همانند هند، چین، ویتنام و کشورهای موسوم به ببرهای اقتصادی، در توسعه شهرک‌های صنعتی نشان دهنده‌ی گسترش فوق‌العاده آن‌ها و توجه روز افزون به مسئله تمرکز صنایع به خصوص در نواحی روستایی برای بهره‌وری بیشتر است. در کشورهای مذکور این راهبرد با موفقیت همراه بوده و به خصوص در هند و چین نقش مؤثری در کاهش تبعیض‌های ناحیه‌ای داشته است (UNIDO, 1998: 43).

به طور مشخص در چین، از اواخر دهه ۱۹۷۰ تغییرات در سیستم‌های زمین روستایی و ترقی فرآیند صنعتی شدن روستاها سبب شده است: ۱- استقلال جوامع روستایی قوی‌تر شود و بسیاری از سازمان‌های گروهی و سازمان‌های توده‌ای توسعه یابند (Chan, 2005: 45)؛ ۲- لایه‌های اجتماعی به سرعت تقسیم گردیده و ساختار فعالیت‌های اقتصادی را در انتخاب روستا آغاز نموده است؛ برای مثال در انتخاب روستا بزرگ‌ترین تقسیمات در تشکیلات اقتصادی (توزیع نیروی کارگری و مالکیت شخصی) بود؛ ۳- تغییرات فرهنگی و اجتماعی قوی‌تر و تغییر و تحول از فرهنگ روستایی سنتی به فرهنگ صنعتی تسریع گردیده و جوامع دهقانی اهمیت یافته است. احساسات جدید درباره بازار کالاهای مصرفی، رقابت‌های اقتصادی، رشد فناوری، قدرت نوآوری، بهره‌وری در مدیریت و ارتباطات اجتماعی در نتیجه رخنه صنعت به روستاها به وجود آمد (Hong, 2011: 32)؛ ۴- شیوه زندگی روستایی بیشتر به زندگی شهری شبیه شد و برخی خدمات عمومی و سیستم‌های بیمه تأمین اجتماعی توسعه یافته است. در نتیجه آن، سطحی از آرامش و امنیت شغلی در زندگی روستاییان چین بوجود آمد. این وضع حتی به گونه‌ای شد که سکونتگاه‌های روستایی مکان‌های استراحت‌گاهی و مکانی برای تعلیم و تربیت فرهنگی شود. در نتیجه فاصله شهر و روستا در ابعاد شاخص‌های بهداشتی و مراقبتی، امنیت و مانند آن رو به کاهش نهاد. به طور کلی تغییرات در فضای اجتماعی روستایی اساساً به علت تغییر و تحول در فضای اقتصادی پیشین بوده است. بنابراین صنعتی شدن روستا نقشی حیاتی در شکل‌گیری فضای اجتماعی جدید روستایی داشته است (Chiu, 2008: 64-70).

مطالعه پیشینه تحقیقات نشان می‌دهد که از دو زاویه می‌توان به مقوله صنعتی شدن نگاه کرد. یک دیدگاه بر پایه آراء کارل مارکس در زمینه صنعت و اثرات آن بر جامعه شکل می‌گیرد، که البته این گروه از محققان با دیدی انتقادی و منفی به صنعت نگاه کرده و به رواج پدیده‌هایی همچون «بیگانگی» در جوامع صنعتی معترض هستند. اینان معتقدند جامعه با پیشرفت صنایع و تکنولوژی روح خود را به آن می‌بازد (Rinku Das And Ashim Kumar Das, 2011: 125). اما گروه دیگری از نظریه‌پردازان با دیدی مثبت به رواج صنعتی شدن در جامعه نگرسته و معتقدند اگر این فرآیند به طور اصولی در یک جامعه پا گیرد، می‌تواند باعث تغییر و تحول از فرهنگ و اجتماع سنتی به فرهنگ و اجتماع مدرن شود. سرآمد محققان این گروه بلومر است. او می‌گوید: «رشد بخش صنعت، تقاضا برای خدمات گوناگون را نیز افزایش می‌دهد. با توسعه صنعت و هم‌افزایی‌های ناشی از آن، دولت‌ها این امکان را می‌یابند تا مالیات‌های بیشتری اخذ کنند و به گسترش بهداشت، آموزش، تأمین بهتر نظم و امنیت و ارائه خدمات عمومی بپردازند» (NBIA, 2001: 5).

یکی دیگر از پیامدهای استقرار صنایع این بود که دیوانسالاری در خدمت تولید باشد و در نهایت قشر متوسط در جامعه و روابط اجتماعی متأثر از آن نیز ایجاد شود (نیلی و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۵). از دیگر پیامدهای غیر مستقیم رخنه صنعت به محیط‌های روستایی می‌توان به ارتقاء سرمایه اجتماعی و در نتیجه آغاز روند کاهش فقر به صورت پایدار اشاره کرد (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴۵). در راستای سنجش اثرات فرهنگی و اجتماعی صنعت بر روستا و روستانشینان تحقیقات داخلی و بین‌المللی دیگری نظیر موارد زیر انجام شده است:

آشیم کومار و رینکو در تحقیقی به نام «خوشه‌های صنعتی، راهبردی برای توسعه روستایی در شمال شرق هند» خوشه‌های صنعتی را به‌عنوان وسیله‌ای برای کاهش فقر در مناطق روستایی، افزایش درآمد روستایی، تولید و توسعه اقتصادی و اجتماعی و ارتقاء فرهنگ صنعتی مناطق شمالی هند دانسته است (Rinku And Ashim Kumar, 2011: 164). آلکا پاریک، در تحقیقی تحت عنوان «تأثیر صنعتی‌سازی بر زندگی روستایی»، با طرح صنعتی شدن روستا به‌عنوان بخشی از فرآیند توسعه همه‌جانبه روستایی در هند معتقد است، تمرکز صنعتی نقش قابل توجهی در افزایش آگاهی‌ها، گسترش آموزش، سرمایه‌گذاری بیشتر در بخش کشاورزی و افزایش درآمد خانواده‌های فقیر داشته است (Parikh, 1996: 375). نصیری نیز در مقاله «صنایع روستایی عاملی تأثیر گذار بر فرآیند توسعه اقتصادی و اجتماعی، نمونه موردی روستاهای شهر بومهن» نشان داده است که استقرار صنعت در روستاها باعث تأثیرات مثبت اجتماعی و فرهنگی مانند تغییر در ترکیب سنی جمعیت، جلوگیری از مهاجرت روستاییان، ایجاد رضایت و ثبات شغلی در محیط روستا شده است (نصیری، ۱۳۸۸: ۱۵).

در بررسی «نقش نواحی صنعتی در اشتغال و کاهش مهاجرت‌های روستایی (ناحیه صنعتی لاسجرد)» نویسندگان با رد این فرضیه که ایجاد نواحی صنعتی از طریق اشتغال‌زایی موجب کاهش مهاجرت روستاییان به شهر است، دستیابی به این هدف را منوط به ایجاد روحیه مشارکت در روستاییان و همچنین مساعدت نظام بانکی دانسته‌اند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۸۱: ۵۶). «بررسی اثرات شهرک صنعتی اشتهارد بر توسعه روستاهای همجوار» حکایت از این واقعیت دارد که احداث شهرک‌ها و مراکز صنعتی اثرات منفی اجتماعی مانند کاهش مسئولیت و کار فرزندان، اثر سوء بر بازارهای سنتی روستا، کاهش علاقه جوانان به کشاورزی را به دنبال داشته است (سرورامینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۰). بررسی مقوله‌ی راهبردهای توسعه روستایی در کشورهای جهان سوم نشان می‌دهد که هر یک از این کشورها متناسب با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی خود رویکردهای متفاوتی را در این زمینه داشته‌اند. یکی از راهبردهای توسعه ایران نیز در دهه‌های ۷۰-۱۳۵۰ استراتژی صنعتی کردن روستاها و طرح ایجاد نواحی صنعتی روستایی بوده است که در زمینه فرآیند رخنه صنعت به روستاها و تأثیرات آن بر فرهنگ و اجتماع روستایی، تحقیقات چندانی انجام نشده است. در این تحقیق کوشیده شده است تا تأثیرات رخنه صنعت به محیط روستایی از منظر یاد شده مورد واکاوی قرار گیرد.

۳) روش تحقیق

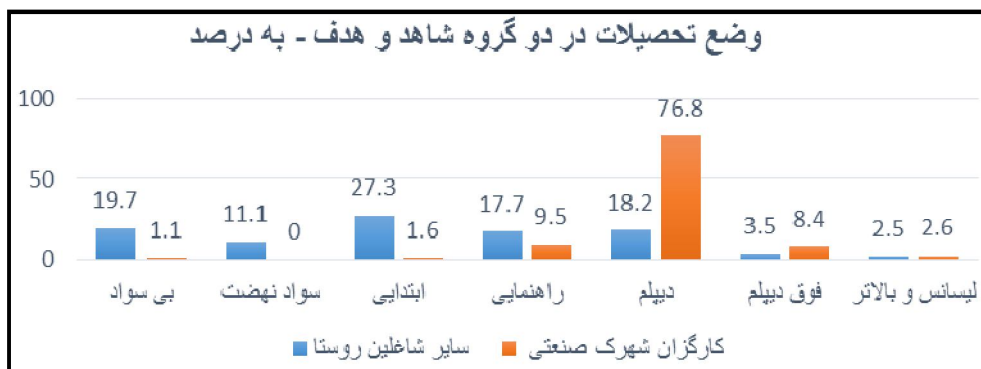
روش تحقیق پژوهش با توجه به ماهیت و اهداف آن، توصیفی - تحلیلی و مقایسه‌ای است. همچنین از روش‌های پیمایش (با استفاده از پرسشنامه) و کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات و از روش‌های آماری (آمار پارامتری و ناپارامتری) برای ارزیابی فرضیه‌های تحقیق استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل کارگران روستایی شاغل در شهرک صنعتی خیام در سطح ۲۲ روستای پیرامونی (گروه هدف) و سرپرستان دیگر خانوارهای روستایی که به کاری غیر از اشتغال در شهرک صنعتی خیام مشغولند (گروه شاهد)، بوده است. حجم نمونه آماری تحقیق شامل ۳۸۸ نفر، با استفاده از فرمول کوکران به صورت تصادفی ساده تعیین و به تناسب جمعیت مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت به مقایسه شاخص‌های اجتماعی (سطح آموزش، تأمین اجتماعی، رضایت شغلی، مشارکت، اعتماد متقابل، ارتباط با رسانه‌ها، تمایل ماندگاری در روستای محل سکونت) و فرهنگی (احساس سعادت، نظام ارزشی، احساس بیگانگی) بین دو گروه هدف و شاهد با استفاده از آزمون‌های «من ویتنی» و «تی مستقل» پرداخته شده است.

شهرک صنعتی خیام براساس مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۶۸ در زمینی به مساحت ۱۶۲/۵ هکتار افتتاح و عملیات اجرایی آن در سال ۱۳۷۰ در کیلومتر ۱۵ شرق نیشابور شروع گردید. قرار گرفتن در مسیر جاده تهران- مشهد، نزدیک بودن به مرکز استان، باعث شده است که یکی از شهرک‌های صنعتی

مهم در شمال شرق کشور باشد. بنابر اطلاعات به دست آمده تا تابستان ۱۳۹۰، از ۱۰۲ شرکت در شهرک بهره‌برداری و از ۱۰۸ شرکت نیز هنوز بهره‌برداری نشده است. مجموع طرح‌های راکد نیز به ۷۸ واحد می‌رسد. بنابراین کل شرکت‌های ثبت شده در مجموعه شهرک صنعتی خیام ۲۸۸ واحد است (شهرک صنعتی خیام نیشابور، ۱۳۹۰).

(۴) یافته‌های تحقیق

راهبرد نواحی صنعتی روستایی معمولاً در کشورهایی که دنباله رو این راهبرد هستند، دارای اثرات گسترده اجتماعی است. این راهبرد می‌تواند باعث تغییر در میزان مشارکت شهروندان و ارتقاء مهارت‌های شغلی شود (Rinku Das And Ashim Kumar Das, 2011:168). مطابق جداول ۱ و ۲ و ۴ و ۵ می‌توان دریافت که در شاخص‌هایی مثل وضعیت تحصیلات سرپرستان خانوار و همسران آن‌ها، دوره‌های ارتقاء مهارت‌های شغلی، بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای و ارتباط با رسانه‌های جمعی، گروه هدف نسبت به گروه شاهد وضعیت بهتری دارد. در شاخص‌هایی مانند مشارکت، اعتماد متقابل، تمایل به ماندگاری در روستا نیز گروه شاهد وضعیت بهتری نسبت به گروه هدف داشته‌اند.

شکل شماره (۱): نمودار وضعیت سواد در بین افراد مورد مطالعه

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

جدول شماره (۱): دوره‌های ارتقاء مهارت شغلی و پوشش بیمه

شاخص	تعداد کلاس‌های آموزشی	کارگران شهرک صنعتی		سایر شاغلین روستا	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
تعداد کلاس‌های آموزشی	دوره ۱	۶۸	۳۵/۸	۱۲	۶/۱
	دوره ۲	۴۰	۲۱/۱	۱۳	۶/۶
	دوره ۳	۲۱	۱۱/۱	۱	۰/۵
	دوره ۴	۴	۲/۱	۳	۱/۵
	دوره ۵	۱	۰/۵	-	-
	افرادى که دوره دیده‌اند	۱۳۴	۷۰/۵	۲۹	۱۴/۶
	مفید بودن کلاس‌ها	۱۱۷	۸۷/۳	۲۲	۷۵/۸
	کل گروه	۱۹۰	۱۰۰	۱۹۸	۱۰۰
بیمه	بیمه تأمین اجتماعی	۱۸۴	۹۶/۸	۱۵	۷/۶
	بیمه خدمات درمانی	-	-	۴	۲
	بیمه روستایی	۲	۱/۱	۹۸	۵۹/۱
	کل افراد فاقد بیمه	۴	۲/۱	۸۲	۴۱/۱
	کل گروه	۱۹۰	۱۰۰	۱۹۸	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

اثرات آموزشی شهرک‌ها و نواحی صنعتی بر روستاییان را عمدتاً به صورت غیرمستقیم می‌توان مورد ارزیابی قرار داد. به این ترتیب که ایجاد اماکن صنعتی در برخی از مناطق، موجب افزایش مهارت‌های جدید و به تبع آن ارتقاء آگاهی حرفه‌ای شاغلین در این مناطق می‌شود (باری آ. ترنر، ۱۳۸۲: ۷۰). برای بررسی سطح آموزش، میانگین سه شاخص سطح سواد پاسخ‌گویان، تعداد دوره‌های افزایش مهارت‌های شغلی و اظهار به مفید بودن این دوره‌ها محاسبه شده است. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» برای ارزیابی معنی‌داری تفاوت دو گروه هدف و شاهد استفاده شده است. در جدول ۲ با توجه به اینکه مقدار احتمال آزمون برابر با ۰/۰۲۸ و از ۰/۰۵ کوچک‌تر است و نیز میانگین میزان مهارت‌های شغلی گروه کارگران شهرک بیشتر از گروه سایر شاغلین است، بنابراین این بخش از فرضیه شماره یک تحقیق تأیید می‌شود. به عبارت دیگر، شهرک صنعتی خیام نیشابور تأثیر مثبتی در افزایش مهارت‌های شغلی روستاییان داشته است.

به نظر می‌آید که فعالیت در شهرک‌ها و نواحی صنعتی باعث افزایش امنیت روانی کارگران روستایی از طریق بیمه‌های اجتماعی و خدمات درمانی می‌شود. اینکه کارگران در واحدهای صنعتی مستقر در شرکت‌های صنعتی دارای بیمه‌های تأمین اجتماعی می‌شوند، یکی از ملموس‌ترین اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی بر زندگی کارگران روستانشین است (ایروانی، ۱۳۸۱: ۲۵۰). برای آزمون این اثرگذاری، میانگین سه گویه تعداد سرپرستان خانوار دارای بیمه، سابقه بیمه و تعداد افراد دارای بیمه در خانوار

محاسبه شده است. نتایج خروجی آزمون «من ویتنی» که در جدول شماره ۲ نشان داده شده است و از آنجا که میانگین میزان بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای گروه هدف بیشتر از گروه شاهد است، این بخش از فرضیه اول تحقیق تأیید می‌شود. بنابراین شهرک صنعتی خیام نیشابور تأثیر مثبتی در ارتقاء تأمین اجتماعی داشته است.

با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر این متغیر برای ارزیابی آن از آزمون «من ویتنی» استفاده شد. همانطور که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود، مقدار احتمال آزمون برابر با $0/005$ و از $0/05$ کوچکتر است. با توجه به اینکه میانگین رضایت شغلی کارگران شهرک کمتر از سایر شاغلین است، این بخش از فرضیه اول تحقیق رد می‌شود. به عبارتی، اشتغال در شهرک صنعتی خیام همراه با رضایت شغلی نبوده است. نکته جالب توجه این است که با جدا کردن کارگران سه روستای اسحق‌آباد، حسین‌آباد و عصمت‌آباد (۲۰ درصد شاغلین شهرک) از کارگران شهرک نتیجه برعکس و به نفع گروه هدف به دست آمده است. این امر به این دلیل است که عامل فاصله در رضایت شغلی کارگران مؤثر بوده است؛ زیرا کارگران روستاهای دوردست‌تر مجبورند هر روزه مسافت زیادی را از محل سکونت تا شهرک با موتور سیکلت و یا با پرداخت کرایه طی نمایند. بنابراین به استثنای روستاهای فوق‌الذکر در ۸۰ درصد موارد شهرک صنعتی خیام موفق به ایجاد رضایت شغلی در کارگران روستایی شهرک صنعتی خیام شده است.

شکل شماره (۲): نقشه وضعیت رضایت شغلی در روستاهای منتخب

از دیگر پیامدهای استقرار صنعت در روستاها، ایجاد انگیزه برای مشارکت‌های مردمی است. مهم‌ترین اثر مشارکتی در واگذاری زمین، تأمین آب، برق و سایر زیرساخت‌ها قابل مشاهده است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸: ۲۹۳). برای ارزیابی این متغیر، میانگین سه گویه (مشارکت فیزیکی، مالی و مشورتی) محاسبه شد. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور، از آزمون «من ویتنی» برای آزمون فرضیه استفاده شد. چون مقدار احتمال آزمون $0/05$ کوچکتر است و نیز میانگین مشارکت در گروه کارگران شهرک کمتر از گروه سایر شاغلین است، این بخش از فرضیه شماره ۱ تحقیق رد می‌شود. نتیجه این آزمون نشان می‌دهد که کار و فعالیت صنعتی در شهرک صنعتی خیام باعث افزایش مشارکت روستاییان در امور روستاها نشده است. همبستگی مثبتی که بین شاخص اعتماد متقابل و میزان مشارکت (میزان همبستگی $0/160$ با سطح اطمینان ۹۹ درصد) وجود دارد، نشان می‌دهد که چون کارگران شهرک نسبت به سایر شاغلین اعتماد کمتری به شوراها و دهیار روستای خود دارند، به همین دلیل میزان مشارکت آن‌ها در امور روستا پایین است. سه مؤلفه اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی که در یک رابطه متقابل با یکدیگر قرار گرفته و هر کدام تقویت کننده دیگری است، از مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی هستند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸: ۲۷۹). مدیران روستا (شوراها و دهیاران و مدیران محلی) به عنوان نیروهای بسیج کننده روستاییان در جهت مشارکت محسوب می‌شوند (ازکیا، ۱۳۸۴: ۱۲۰). نتایج تحقیق نشان می‌دهد همبستگی منفی بین شاخص بیگانگی و میزان مشارکت (میزان همبستگی $-0/223$ - با سطح اطمینان ۹۹ درصد) و همبستگی مثبتی بین شاخص‌های تمایل ماندگاری و مشارکت (میزان همبستگی $0/164$ با سطح اطمینان ۹۹ درصد) وجود دارد. این امر حاکی است که وجود احساس بیگانگی و ضعف تمایل ماندگاری در کارگران شهرک صنعتی باعث تضعیف میزان مشارکت آن‌ها در امور روستاها شده است. در واقع مشارکت اجتماعی موضوعی کاملاً ایدئولوژیکی و بازتاب اعتقادات و گرایش‌ها و تمایلات افراد است (ازکیا، ۱۳۸۸: ۲۸۱).

انتظارها و تعهدهای اکتسابی و تأیید شده به لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند، اعتماد می‌گویند. این شاخص با رابطه متقابل تعمیم یافته قرین است. اعتماد در قالب دو مقوله اعتماد به افراد و اعتماد به نهادها و سازمان‌ها تعریف شده است (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۳۶ و ۴۰). یکی دیگر از تأثیرات اجتماعی مهم شهرک‌ها و نواحی صنعتی، تقویت اعتماد متقابل بین روستاییان است. با مطالعه پیشینه تحقیقات مشخص می‌شود که این شاخص نیز کمتر مورد توجه قرار گرفته است. برای ارزیابی این متغیر شماره یک تحقیق، میانگین پنج شاخص اعتماد به هم ولایتی‌ها، اعتماد به روستاییان دیگر، اعتماد به همکاران، اعتماد به شوراها و دهیار و اعتماد به مسئولین شرکت‌ها محاسبه شده است. با توجه به نرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «تی

مستقل» برای ارزیابی فرضیه استفاده گردید. چون مقدار احتمال آزمون برابر با ۰/۵۶۲ و از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است، بنابراین بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد و این بخش از فرضیه اول تحقیق رد می‌شود. مطبوعات و رسانه‌های جمعی اهمیت بسزایی در رشد آگاهی و اطلاعات مردم و به خصوص کشاورزان دارد. به نظر صاحب‌نظران، ارتباط روستاییان با رسانه‌ها، تأثیر زیادی بر آگاهی و بینش آن‌ها خواهد داشت. بسیاری از کشورهای پیشرفته به منظور ارتقاء آگاهی‌های کشاورزان از رسانه‌های جمعی استفاده می‌کنند. علاوه بر آن، رسانه‌های جمعی، قدرت بسیج مردم را در جهت اهداف مشخصی دارند که می‌توان از ظرفیت آن در جهت اهداف توسعه روستایی استفاده کرد (کثیرلو، ۱۳۸۵: ۲۴۴).

برای آزمون این متغیر، میانگین چهار شاخص میزان ارتباط با تلویزیون، ماهواره، اینترنت و رسانه‌های مکتوب محاسبه گردید که با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» استفاده شده است. چون مقدار احتمال آزمون ۰/۰۵ کوچک‌تر است و نیز میانگین میزان ارتباط با رسانه‌ها در گروه کارگران شهرک بیشتر از گروه سایر شاغلین است، این بخش از فرضیه اول تحقیق تأیید می‌شود. به منظور حل مسئله مهاجرت، یکی از مهم‌ترین اهداف ایجاد شهرک‌ها و نواحی صنعتی، افزایش ماندگاری جمعیت در مناطق روستایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها می‌باشد. به نظر می‌سد که شهرک‌ها و نواحی صنعتی روستایی تأثیر مثبتی بر مهاجرت روستاییان داشته و نه تنها ایجاد آن‌ها مانع مهاجرت روستاییان شده است، بلکه موجب جذب افراد غیربومی اعم از سرمایه‌گذار، مهندس، تکنسین و کارگر می‌شود (مهندسین مشاور ورزبوم، ۱۳۸۲: ۳۳۷).

برای آزمون این بخش از فرضیه اول تحقیق، میانگین سه شاخص تمایل ماندگاری سرپرست خانوار، تمایل ماندگاری همسر سرپرست خانوار و تمایل ماندگاری فرزندان محاسبه شد. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» استفاده گردید. مقدار احتمال آزمون از ۰/۰۵ کوچک‌تر و میانگین کمتر تمایل ماندگاری گروه هدف نشان می‌دهد که شهرک صنعتی باعث کاهش تمایل ماندگاری شده است. وجود همبستگی منفی بین شاخص سطح سواد سرپرست خانوار و تمایل به ماندگاری (ضریب همبستگی ۰/۲۹۳- با سطح اطمینان ۹۹ درصد) و شاخص ارتباط با رسانه‌ها و تمایل به ماندگاری (ضریب همبستگی ۰/۲۵۸- با سطح اطمینان ۹۹ درصد) نشانگر این است که عوامل دیگری که باعث تضعیف تمایل ماندگاری کارگران شهرک شده‌اند، بالابودن سطح سواد و میزان ارتباط با رسانه‌ها در آن‌ها نسبت به گروه سایر شاغلین است؛ زیرا یکی از عواملی که در عصر جدید به مهاجرت روستاییان دامن‌زده، گسترش ارتباطات است. تحقیقات نشان می‌دهد که جوانان و نخبگان روستایی تمایل بیشتری به مهاجرت دارند (از کیا، ۱۳۸۴: ۶۵ و ۷۸).

جدول شماره (۲): مقایسه شاخص‌های وضعیت اجتماعی کارگران شهرک صنعتی با شاغلین در سایر بخش‌ها

شاخص	آزمون مورد استفاده	گروه‌های مقایسه	میانگین رتبه‌ها	مقدار آماره آزمون	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
مهارت‌های شغلی	من ویتنی	کارگران شهرک	۸۴/۲۲	۲۳۵۴/۴	۰/۰۲۸	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۶۳/۷۱			
بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای	من ویتنی	کارگران شهرک	۱۶۷/۸۷	۷۹۳۱	۰/۰۰۰	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۱۲۵/۲۵			
رضایت شغلی	من ویتنی	کارگران شهرک	۱۷۸/۶۱	۱۵۷۹۱/۵	۰/۰۰۵	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۲۰۹/۷۴			
مشارکت در امور روستا	من ویتنی	کارگران شهرک	۳۱۸۹۵	۱۳۷۵۰	۰/۰۰۰	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۴۳۵۷۱			
اعتماد متقابل	تی مستقل	کارگران شهرک	۵۲/۱۰	۰/۵۸۱	۰/۵۶۲	تأیید فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۵۲/۷۹			
ارتباط با رسانه‌ها	من ویتنی	کارگران شهرک	۲۵۵/۴۲	۷۲۳۵	۰/۰۰۰	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۱۳۶/۰۴			
تمایل ماندگاری	من ویتنی	کارگران شهرک	۱۳۶/۰۳	۷۸۰۸/۵	۰/۰۰۰	رد فرضیه صفر
		سایر شاغلین	۲۳۷/۳۳			

در کشورهای صنعتی، کار و فعالیت صنعتی و اثرات آن بر فرهنگ فردی و اجتماعی جامعه از جمله مباحث مهم در مباحث جامعه‌شناسی صنعتی است. کارل مارکس از جمله افرادی است که تحقیقات زیادی در این خصوص انجام داده است (Arshad And Shamsudin, 1997: 8-10). مطابق جدول شماره ۳ و ۴ و ۵ یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد که گروه هدف در شاخص‌های احساس رضایت‌مندی، نظام ارزشی و احساس بیگانگی وضعیت بهتری نسبت به گروه شاهد دارد.

جدول شماره (۳): وضعیت نظام ارزشی در گروه هدف و شاهد

نظام ارزشی	گروه‌ها	کارگران شهرک صنعتی		سایر شاغلین روستا	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
ارزش‌های مادی	بهبود اوضاع اقتصادی	۱۶	۸/۴	۲۸	۱۴/۱
	تقویت قوای نظامی	۵	۲/۶	۸	۴
	مبارزه با جرم و جنایت	۳	۱/۵	۱۰	۵
	مبارزه با تورم	۷۱	۳۷	۱۲۴	۶۲/۶
کل افرادی که ارزش‌های مادی داشته‌اند					
ارزش‌های غیرمادی	آزادی روزنامه‌ها	۳۲	۱۶/۸	۹	۴/۵
	زیباسازی شهرها و روستاها	۱۳	۶/۸	۴	۲/۳
	حرکت به سوی جامعه انسانی	۲۱	۱۱/۲	۳	۱/۵
	اولویت دادن به فکر در برابر پول	۳۰	۱۵/۷	۱۲	۶
کل افرادی که ارزش‌های غیرمادی داشته‌اند					
کل گروه					

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

جدول شماره (۴): وضعیت شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی در گروه هدف

سطح معنی داری	میانگین	درصد افراد پاسخ‌گو						شاخص
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	اصلاً	
۰/۰۰۲	۴۴/۷	۱/۱	۱۰	۳۴/۷	۳۱/۱	۱۲/۱	۱۱/۱	رضایت شغلی
۰/۰۰۰	۱۴/۰	۱/۲	۲/۹	۷/۵	۹/۱	۱۱/۲	۶۷/۷	مشارکت در امور روستا
۰/۰۱۰	۵۲/۱	۱۶/۲	۱۸/۴	۱۹/۲	۱۳/۴	۱۰/۷	۲۵/۵	اعتماد متقابل
۰/۰۰۰	۳۳/۷	۶/۲	۱۴/۳	۱۶/۴	۹/۴	۱۱/۹	۴۱/۵	ارتباط با رسانه‌ها
۰/۰۰۰	۳۴/۷	۱۱/۶	۱۶/۶	۱۴	۱۱/۲	۱۲/۴	۳۹/۳	تمایل ماندگاری
۰/۰۰۰	۶۸/۲	۲۲/۹	۳۰/۲	۲۵/۲	۱۱	۷/۷	۲/۸	احساس رضایت‌مندی
۰/۰۰۰	۶۰/۵	۲۲/۴	۲۱/۳	۲۲/۱	۱۲/۲	۱۴/۳	۷/۳	احساس بیگانگی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

جدول شماره (۵): وضعیت شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی در گروه شاهد

سطح معنی داری	میانگین	درصد افراد پاسخ‌گو						شاخص
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	اصلاً	
۰/۶۲۵	۵۰/۹	۳	۲۰/۷	۳۶/۹	۱۶/۷	۱۲/۶	۱۰/۱	رضایت شغلی
۰/۰۰۰	۲۵/۷	۱/۶	۷/۲	۱۸/۸	۹/۶	۱۸/۶	۴۴/۶	مشارکت در امور روستا
۰/۰۰۲	۵۲/۷	۸/۹	۲۱/۶	۲۴/۳	۱۰/۳	۱۱/۲	۱۹/۷	اعتماد متقابل
۰/۰۰۰	۱۶/۷	۲/۱	۶	۷/۳	۶/۹	۱۳/۱	۶۴/۴	ارتباط با رسانه‌ها
۰/۰۰۰	۴۴/۴	۱۸/۷	۳۱/۴	۲۱/۲	۸/۷	۶/۱	۹/۱	تمایل ماندگاری
۰/۰۰۰	۶۳/۲	۹/۴	۳۷/۸	۲۷/۶	۱۴/۱	۶/۱	۴/۷	احساس رضایت‌مندی
۰/۰۰۰	۴۴/۵	۵/۵	۱۸/۸	۲۱/۳	۱۶/۲	۲۳/۵	۱۴/۴	احساس بیگانگی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

برای آزمون این بخش از فرضیه دوم تحقیق، میانگین سه شاخص رضایت از خود، رضایت از زندگی و رضایت از خانواده محاسبه شده است. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» استفاده گردید. چون مقدار احتمال آزمون از ۰/۰۵ کوچکتر است و نیز میانگین میزان احساس سعادت در گروه کارگران شهرک بیشتر از سایر شاغلین است، این بخش از فرضیه تأیید می‌شود.

در این پژوهش، نظام ارزشی یک فرد توسط سلسله ارزش‌های ماسلو تعیین شده است. معمولاً در تحقیقات این گونه فرض می‌شود که فقط کسانی که نیازهای طبیعی‌شان ارضاء شده، ممکن است بیشترین اولویت را به ارزش‌های فرامادی بدهند. یعنی ارزش‌های فرامادی ناشی از حضور امنیت اقتصادی و جانی در طول سالیان شکل‌گیری شخصیت فرد است. اینکه شاخص ارزش‌های مادی داشته باشد یا فرامادی، تأثیر مهمی بر این دارد که او بر اشکال اقتصادی یا غیر اقتصادی موفقیت تأکید ورزد (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۱۵۲ و ۲۱۱).

یکی از اثرات مهم کار و فعالیت صنعتی به خصوص در شهرک‌ها و نواحی صنعتی، دگرگونی در ارزش‌های افراد است. برای آزمون این بخش از فرضیه شماره ۲ تحقیق، میانگین چهار شاخص غیر مادی محاسبه شد. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» برای آزمون فرضیه استفاده شد. مقدار احتمال آزمون و نیز میانگین بالاتر نشان می‌دهد که کار و فعالیت صنعتی در شهرک صنعتی خیام باعث ایجاد ارزش‌های پیشرفته‌تر شده است. وجود ارزش‌های غیرمادی در مقابل ارزش‌های مادی در افراد حکایت از ارضاء نیازهای مادی این افراد دارد. به‌طور مثال غالباً افرادی جویای آزادی هستند که به نان شب محتاج نباشند (باری، آ.، ترنر، ۱۳۸۲: ۵۵). بنابراین می‌توان گفت کار و فعالیت در شهرک صنعتی خیام باعث ایجاد سطحی از رفاه شده است که در اثر آن افراد از ارزش‌های مادی به ارزش‌های غیر مادی گرایش پیدا کرده‌اند.

بیگانگی خصلتی بود که «کارل مارکس» برای کار و فعالیت صنعتی برشمرد. مارکس اگرچه از بیگانگی به‌عنوان یکی از نقاط ضعف و تأثیرات منفی فرهنگ صنعتی یاد می‌کرد، اما به هر حال وجود این عامل یکی از نشانه‌های گذر جوامع از فرهنگ سنتی به فرهنگ پیشرفته صنعتی است (باری، آ.، ترنر، ۱۳۸۲: ۸۵). برای آزمون این بخش از فرضیه دوم تحقیق، میانگین پنج شاخص احساس بی‌معنایی، احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌هنجاری، انزوایابی و احساس خود غریبی محاسبه شده است. با توجه به غیرنرمال بودن توزیع مقادیر مذکور از آزمون «من ویتنی» استفاده شد. چون مقدار احتمال آزمون از ۰/۰۵ کوچکتر است و نیز میانگین میزان بیگانگی در گروه کارگران شهرک بیشتر از گروه سایر شاغلین است، این بخش از فرضیه دوم تحقیق تأیید شده است.

۵) نتیجه‌گیری

اثرات صنعت بر فرهنگ و اجتماع از دیر باز ذهن متفکرانی همچون مارکس، سن سیمون، شارل فوریه، سیسموندی و لویی بلان را به خود مشغول داشته است. در یک جبهه کسانی همچون مارکس به زندگی صنعتی و سرمایه‌داری پرداخته و معتقد است روح زندگی، هم در بعد فردی و هم در بعد اجتماعی به وسیله آن مسخ می‌شود، و در مقابل کسانی همانند سن سیمون، شیفته نتایج نفوذ صنعت به درون جوامع شده و بر صنعتی شدن در همه ابعاد تأکید می‌کنند. این تحقیق نیز در جستجوی بررسی اثرات فرهنگی و اجتماعی احداث شهرک صنعتی خیام نیشابور بر حوزه روستاهای پیرامونی بوده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد شهرک صنعتی خیام در خصوص سه شاخص اجتماعی (افزایش مهارت‌های شغلی، بهره‌مندی از خدمات بیمه‌ای و ارتباط با رسانه‌ها) تأثیرات مثبت و بر سه شاخص دیگر اجتماعی (تقویت مشارکت، تقویت اعتماد متقابل و ایجاد انگیزه ماندگاری در روستاییان) تأثیرات مثبتی نداشته است. همچنین در مورد شاخص رضایت شغلی باید گفت که در ۸۰ درصد موارد کار و فعالیت در شهرک

صنعتی خیام برای روستاییان همراه با رضایت شغلی بوده است. نتایج این تحقیق نیز نشان می‌دهد که شهرک صنعتی خیام در رابطه با سه شاخص فرهنگی (احساس سعادت‌مندی، احساس بیگانگی و دگرگونی ارزش‌ها) تأثیرات کاملاً مثبتی داشته است و توانسته باعث دگرگونی مثبت فرهنگی شود. برخی از مطالعات تأکید دارد که استراتژی ایجاد شهرک‌ها و نواحی صنعتی اگرچه ممکن است منجر به ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش سطح درآمدها شود، اما الزاماً به ماندگاری جمعیت در روستاها منجر نخواهد شد. تحقیق حاضر نیز موید همین مطلب است، زیرا دستیابی به این هدف، منوط به ایجاد روحیه مشارکت در روستاییان است.

۶ منابع

- Abdullahi Abdollah, velayi, Mohammad, (2013), **the effects of social capital in rural poverty reduction, "the village of Kipchak city Sect"**, Journal of Economic Space and Rural Development, Vol. II, No. 4(in Persian)
- Abedi, K. (1997), **examining the evolution of the technology industry in the years 72-1327**, Ministry of Economic Affairs and Finance, Tehran(in Persian)
- Akhtar, Abdolmajid (2004), **Rural century**, when Muhammad Asad's translation, publication, Ferdowsi University of Mashhad(in Persian)
- Approach Project: Maptaphut Industrial Estates Complex in THAILAND, Jurnal Environmental Development of Thailand. 2008, Number 12
- Azkia, Mostafa. Ghaffari, Ghalamreza, (1388),**rural development emphasis on the rural community** , Third Edition, published by Reed(in Persian)
- Azkia, Mostafa., (2005), **An Introduction to the Sociology of Rural Development**, Tehran, Press Information(in Persian)
- barry A. Therner. (2003), **industrialism, translated Chavooshiyan, H.**, University of gilan publish(in Persian)
- Chiu.SY. (2008): **Agricultural Trade Reform and Rural Prosperity**
- Consulting Engineers Varzboum (2003), **the study and evaluation and review of 170 industrial area of the country**, the first volume, theoretical rural areas in the world and Iran, Ministry of Agriculture, Industries Department agro Agriculture, Bureau of Industry agro sector agriculture (in Persian)
- Fesel , Bernd , Söndermann , Michael , Culture And Creative Industries In Germany , German Commission For UNESCO, Published With The Financial Support Of The Federal Foreign Office Of The Federal Republic Of Germany (2007)
- Holton, Robert, (2005), **Industrial Civilization**, Department Of Trinity College, Republic Of Ireland
- Hong.U.(2011): **A Study on the Patterns of Rural Industrial Development in China**.
- <http://www.khorasaniec.ir>
- industrial estate of Nishapur Khayyam (2011), **a list of job evaluation**(in Persian)
- Inglehart, Ronald. (1994), **cultural change in advanced industrial society**, translate chord, Mary, published by Aperture, printing(in Persian)
- Jimoh Ayanda Oladipo, (2008), **Agro-Industry As Strategy For Rural Development: An Impact Assessment Of Nigeria Oil-Palm Industry**, European Journal Of Social Sciences – Volume 7, Number 1

- Jirawan Jampnil, Environmental Sustainability By ECO-INDUSTRIAL Network
- Kasir Luo, Mohammad, (2006), "**The impact and role of media in rural sustainable development**", Association of Rural Sociology(in Persian)
- Miao, chan. (2005): **New rural spaces: The impact of industrialization on Rural – Urban Transation in China**
- Motiee Langeroudi, Seyed, Hasan. (2006), "**Evaluation of towns and industrial areas of economic and social development in rural areas (case study: the city of Babylon)**," Geographical Research Quarterly, No. 58(in Persian)
- Nasiri, Esmaeel. (2009) **Factors influencing the process of economic and social development of rural industries "case study villages in Boomehen"** Geographical Research Quarterly, No. 55 (in Persian)
- NBIA National Business Incubation Association, Identifying Obstacles To The Success Of Rural Business Indicators, 2001, Pp 1-8, [Http://Www.Rural.Org/Publications/Reports.Html](http://Www.Rural.Org/Publications/Reports.Html)
- Nili, Masoud, et al (2003) **summarized the country's industrial development strategy**, Sharif University Press (in Persian)
- Parikh, Alka, (1996), "**Impact Of Rural Industrialization On Village Life: A Social Accounting Matrix Approach**," Economic Development And Cultural Change: Vol 44, No. 2., Pp 351-377
- Rahim nia, F., (1992), **the development of rural industries in the country**, Ministry of Jihad-plan cottage industries(in Persian)
- ravani, Hooshang., (2003), **regular models and promote the sustainable development of agriculture and education**, the Ministry of Agriculture(in Persian)
- Rinku Das , Ashim Kumar Das, (2011) **Industrial Clusters: An Approach For Rural Development In North East India**, International Journal Of Trade, Economics And Finance, Vol. 2, No. 2.
- Rostami, Farahnaz, Ali Abadi, Vahid, baghyi, Sara, (2013), **the members of rural organizations on social capital and quality of life of women in rural areas and rural development**, Quarterly Journal of Economics, Vol. II, No. 2(in Persian)
- Sarvar amini, shabnam, Asadi, Ali, kalantari, Khalil., (2011), "**Effects on the development of industrial parks Eshtehard neighboring villages**", Journal of Agricultural Economics and Development (Agricultural Science and Technology) (in Persian)
- Sundar, K., and T. Srinivasan, (2009) **Rural Industrialisation: Challenges And Proposition, Commerce Wing DDE (Directorate Of Distance Education)**, Annamalai University, Annamalai 608 002, Tamil Nadu, India, J Soc Sci, 20(1): 23-29
- UNIDO, **Rural Industrial Development In Vietnam Strategy For Employment Generation And Regionally Balanced Development**, Prepared By UNIDO, Under Project VIE/98/022/08/UNIDO, Funded By UNDP In Collaboration With The Ministry Of Agriculture And Rural Development Vietnam.